

KR 37/02 Prosedyrereglement vedrørende liturgisaker

Råd, utvalg m.m	Møtested	Møtedato
Kirkerådet	Oslo	06.-07.09.02

Saksbehandler: Åge Haavik, Per Tanggaard, Torbjørn Backer Hjorthaug

Sak nr. KR 37/02 **Prosedyrereglement for liturgisaker**

Saksdokumenter: Utkast til nytt prosedyrereglement
Gjeldende "Retningslinjer for arbeidet med liturgi-saker"
(1991)
NFGs utkast til nytt reglement (2002)

Utkast til prosedyrereglement for behandling av liturgisaker

Sammendrag

Kirkerådet har bedt om at det blir foretatt en gjennomgang av prosedyrereglementet "Retningslinjer for arbeidet med liturgi-saker", som ble vedtatt av Kirkemøtet i 1991. Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) har utarbeidet et utkast til nytt prosedyrereglement, og sekretariatet har bearbeidet NFGs utkast videre.

Kirkerådet får seg nå forelagt et foreløpig utkast til nytt prosedyrereglement for behandling av liturgisaker til en første drøfting. Utkastet er, etter Kirkerådets behandling og eventuell videre bearbeiding i sekretariatet, tenkt sendt på høring til berørte instanser. Sekretariatet tar deretter sikte på å fremme et forslag til nytt reglement for Kirkerådet i 2003, slik at reglementet kan behandles av Kirkemøtet i 2003.

I saksorienteringen drøftes enkelte mer generelle spørsmål som reiser seg særskilt. Dessuten kommenteres de enkelte bestemmelsene i utkastet spesielt.

Forslag til vedtak:

1. Kirkerådet anbefaler at et utkast til revidert prosedyrereglement for liturgisaker blir sendt på høring til berørte instanser. Sekretariatet bes arbeide videre med det foreliggende utkastet på bakgrunn av innspill som framkom i møtet.
2. Kirkerådet ber om at et forslag til revidert prosedyrereglement for liturgisaker, om mulig, blir lagt fram for Kirkerådet våren 2003, med sikte på at det skal behandles av Kirkemøtet 2003.
3. Kirkerådet går inn for at delegasjonen av myndighet fra Kongen til Kirkemøtet på det gudstjenestlige området fullføres. Kirkerådet ber derfor sekretariatet kontakte Kultur- og kirke departementet for å utvirke at Kirkemøtet også får myndighet til å godkjenne salmebøker og eventuelt andre gudstjenestlige bøker.

Saksorientering

Innledning

I forbindelse med sak KR 08/02 "Vurdering av ordningen med liturgiske forsøkssaker" gjorde Kirkerådet blant annet følgende vedtak (vedtakspunkt 6):

"I forlengelse av vurderingen av ordningen med liturgiske forsøkssaker er det avdekket et behov for en gjennomgang av prosedyrereglementet

Retningslinjer for arbeidet med liturgisaker, med sikte på nødvendig ajourføring og supplerende bestemmelser."

Også andre forhold har gjort det naturlig å vurdere endringer i de gjeldende prosedyrereglene for liturgisaker, se nærmere nedenfor om bakgrunnen for at denne saken nå tas opp.

Kirkerådet får seg nå forelagt et foreløpig utkast til revidert prosedyrereglement for liturgisaker til en første drøfting. Utkastet er basert på de gjeldende "Retningslinjer for arbeidet med liturgi-saker" fra 1991 og forslaget fra Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) – vedtatt i nemnda i 2002.

Forslaget fra NFG er bearbejdet videre i sekretariatet, blant annet på bakgrunn av noen formelle problemstillinger som er aktualisert ved gjennomgangen av Kirkemøtets forretningsorden, jf. sak KR 39/02.

Utkastet er, etter Kirkerådets behandling og eventuell videre bearbejding i sekretariatet, tenkt sendt på høring til berørte instanser. Sekretariatet tar deretter sikte på å fremme et forslag til nytt reglement for Kirkerådet i 2003, slik at reglementet kan behandles av Kirkemøtet i 2003.

Bakgrunn

Myndigheten til å vedta liturgier for Den norske kirke er et sentralt element i Kongens såkalte "anordningsmyndighet" i medhold av grunnloven § 16. Ved kronprinsregentens resolusjon 26. oktober 1990 nr. 880, ble myndigheten til "å fastsette liturgier til bruk i Den norske kirke" delegert til Kirkemøtet. Det heter i delegasjonsvedtaket at kongelig resolusjon av 15. februar 1895 om saksforberedelsen før godkjennelse av nye salmebøker og rituelle endringer "gjelder tilsvarende". I foredraget som ligger til grunn for delegasjonsresolusjonen forutsetter departementet at Kirkemøtet ikke kan "fastsette bestemmelser om for eksempel vilkår for medlemskap som endrer Den norske kirkes karakter av folkekirke. Kirkemøtet vil heller ikke være bemyndiget til å pålegge stat eller kommune økte økonomiske forpliktelser."

Kirkemøtet har altså myndighet til å fastsette "liturgier", men det er ikke krystallklart hva som materielt faller inn under begrepet "liturgi". Et utgangspunkt kan være at det dekker former eller framgangsmåter som skal følges ved gudstjenester og kirkelige handlinger.

Kirkemøtet har selv ansvar for at liturgier som vedtas er i samsvar med bekjennelsen og for en forsvarlig saksbehandling. For å sikre at liturgisakene blir behandlet på en forsvarlig måte, er det vedtatt noen særlige regler som gjelder i tillegg til de alminnelige saksbehandlingsreglene for virksomheten i Den norske kirke (blant annet forvaltningsloven).

Liturgisaker behandles i dag etter en prosedyre som framgår av "Retningslinjer for arbeidet med liturgisaker". Disse retningslinjene er vedtatt av Kirkerådet 15. februar 1991, og lagt fram for Kirkemøtet i 1991. Kirkemøtet vedtok i sak KM 20/91 at retningslinjene "skal følges". Det samme vedtaket i Kirkemøtet gir også Kirkerådet delegert myndighet til å godkjenne liturgiske forsøksordninger.

I 1994 behandlet Kirkens gudstjenesteråd (KGR – nåværende NFG) et revidert utkast til prosedyre for liturgisaker, der det også var tatt inn bestemmelser om behandling av forsøksaker i tråd med Kirkemøtets delegasjonsvedtak i 1991. Dette reviderte regelverket er imidlertid ikke

vedtatt verken i Kirkerådet eller i Kirkemøtet, og det har derfor ingen offisiell status. Forslaget fra 1994 har likevel dannet et bakteppe for utkastet som NFG har utarbeidet i 2002.

Kirkemøtets og Bispemøtets forretningsordener inneholder også særlige regler om behandlingsmåten og vedtaksmyndigheten i liturgisaker.

I de følgende punktene drøftes enkelte mer generelle spørsmål som aktualiseres av det vedlagte utkastet til nytt prosedyrereglement. Deretter gjennomgås utkastet mer i detalj i forhold til bestemmelsene i det gjeldende regelverket fra 1991.

Delegasjon av myndigheten til å godkjenne salmebøker

Som nevnt ovenfor, er det saklige området for Kirkemøtets liturgimyndighet ikke helt klart avgrenset. Kirkemøtets liturgimyndighet har klare berøringspunkter med andre organers myndighet. Det gjelder for eksempel arbeidsoppgaver og beslutningsmyndighet som er lagt til tjenestegruppene i kirken, for eksempel prestene. Kirkemøtets myndighet er også begrenset ved at møtet ikke kan vedta liturgier som medfører økte økonomiske forpliktelser for stat eller kommune, jf. ovenfor.

Det er litt uklart om Kirkemøtets liturgimyndighet materielt sett omfatter hele det saksområdet en kan kalle gudstjenestelivet. For eksempel har det i flere sammenhenger vært diskutert om Kirkemøtet p.t. har myndighet til å godkjenne salmebøker til bruk i Den norske kirke. Ved kongelige resolusjoner på midten av 1980-tallet fikk Kirkemøtet myndighet til å godkjenne "mindre endringer" i Norsk salmebok og i Koralboka. Salmer 1997 er godkjent av Kirkerådet i 1996 som en "liturgisk forsøkssak".

Noen av de andre "gudstjenestebøkene" – kantoriboka og koralboka – er også i en litt uklar stilling. En kan si at koralboka i hovedsak ledsager salmeboka, mens kantoriboka i hovedsak ledsager gudstjenesteboka.

Den rådende oppfatning synes å være at i alle fall myndigheten til å godkjenne salmebøker fortsatt beror hos Kongen. Dette er også, så vidt sekretariatet vet, departementets oppfatning. Antakelig er dette tilfeldig, og det har sannsynligvis skjedd fordi myndigheten på gudstjenesteområdet har blitt delegert fra Kongen til Kirkemøtet i flere etapper og i tilknytning til konkrete revisjonssaker. Norsk Salmebok var allerede godkjent før disse etappene med delegasjoner startet.

I forbindelse med den pågående revisjonen av prosedyrereglementet for liturgisaker kan det derfor være grunn til å kontakte departementet for å få

fullført delegasjon av myndighet i forhold til bøker som regulerer den offentlige gudstjeneste i Den norske kirke. Da kan prosedyrereglementet bli enhetlig og generelt, slik at det omfatter arbeid med salmebøker, kantoriboka og koralboka, i tillegg til liturgiene i mer snever forstand.

Hvordan skal liturgisaker fremmes for behandling?

I de gjeldende retningslinjene for arbeidet med liturgisaker punkt 2 heter det at anmeldelse av liturgisaker til Kirkemøtet skjer på samme måte som anmeldelse av andre saker, jf. forretningsordenen for Kirkemøtet §§ 2-1 og 2-2. Samtidig bestemmes det at KGR (nå NFG) har ansvar for å utarbeide konkrete forslag til liturgier, og at forslag skal sendes fra KGR til Kirkerådet, som igjen fremmer saken for Kirkemøtet.

I sitt vedtak i sak KR 08/02 "Vurdering av ordningen med liturgiske forsøkssaker" sa Kirkerådet blant annet følgende:

"Kirkerådet finner grunn til å understreke at myndigheten til å igangsette revisjon av de gjeldende liturgiske ordninger ligger hos Kirkemøtet, som også fatter endelig vedtak."

Dette vedtaks punktet må forstås som en presisering av at liturgimyndigheten er delegert til Kirkemøtet, at Kirkerådets vedtaksmyndighet på dette området er begrenset til forsøkssaker og at det derfor er Kirkemøtet som fatter endelig vedtak om at nye liturgier skal innføres som permanent gjeldende i Den norske kirke. Dette er likevel ikke til hinder for at andre enn Kirkemøtet kan anmelde liturgisaker for behandling i Kirkerådet eller Kirkemøtet.

Liturgisaker kan, som alle andre sakstyper som skal behandles av Kirkemøtet, anmeldes av instansene som er listet opp i Kirkemøtets forretningsorden § 2-1; Regjeringen, Kirkedepartementet, Kirkerådet, bispedømmerådene, medlemmer av Kirkemøtet og Bispemøtet. Andre som vil anmelde en sak til behandling i Kirkemøtet, må gjøre det gjennom en av instansene som er nevnt i § 2-1.

I utkastet til nytt prosedyrereglement punkt 2 er det, på samme måte som tidligere, for ordens skyld presisert at liturgisaker anmeldes for Kirkemøtet på vanlig måte, jf. forretningsordenen for Kirkemøtet §§ 2-1 og 2-2. Saker som ønskes behandlet på Kirkemøtet må anmeldes til Kirkerådet senest 14 uker før Kirkemøtet. Skriftlig begrunnelse for saken må foreligge til samme tid i Kirkerådets sekretariat.

I utkastet til nytt reglement punkt 3 er det åpnet for at også andre instanser

enn dem som er regnet opp i forretningsordenen for Kirkemøtet § 2-1, skal kunne anmelde en liturgisak for Kirkerådet. Listen foreslås utvidet med biskoper, teologiske fakulteter, de praktisk-teologiske seminarene og lokale instanser. Saker fra lokale instanser må likevel meldes gjennom bispedømmeråd eller biskop. Ordningen med forsøkssaker er ment å skulle åpne for større fleksibilitet og hurtigere behandling av enkelte liturgisaker, og det kan derfor være naturlig at en større krets enn dem som kan anmelde en sak for Kirkemøtet, kan igangsette en liturgisak. Punkt 3 er likevel ikke formelt begrenset til å gjelde forsøkssakene. Når en sak reises, kan det være vanskelig å avgjøre om det skal være en forsøkssak eller en ordinær liturgisak. Dette vil bli klarlagt på et senere tidspunkt.

NFG som fagorgan for Kirkerådet/Kirkemøtet i liturgisaker

I de gjeldende retningslinjene for arbeidet med liturgisaker fra 1991 heter det at "Kirkens gudstjenesteråd er *Den norske kirkes* fagorgan" i liturgisaker (uthevet her). I det vedlagte forslaget pkt. 1 er denne formuleringen foreløpig foreslått videreført slik:

"Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) er Den norske kirkes fagorgan for liturgisaker."

Samtidig som NFG har fungert som et fagorgan for hele Den norske kirke, er den organisert som en rådgivende fagnemnd under Kirkerådet. Kirkerådet er økonomisk og administrativt ansvarlig for nemnda og vedtar statuttene.

I forslaget punkt 3 er også ordningen slik at liturgisaker fremmes for Kirkerådet, som så sender saker til NFG. Andre instanser kan altså ikke fremme saker direkte for nemnda. Nemnda kan heller ikke på helt selvstendig grunnlag sette i gang en liturgisak. Nemnda må fremme en sak for Kirkerådet, som så sender saken tilbake til NFG dersom den ønsker at saken skal følges opp.

Det kan derfor være grunn til å vurdere om det i punkt 1 burde stå at NFG er *Kirkerådets* fagorgan for liturgisaker. Dette spørsmålet henger sammen med den større problemstillingen om en evaluering av nemndsstrukturen i Kirkerådet som helhet. En slik evaluering skal foretas av Kirkerådet i 2003, jf. vedtak i sak KR 21/02.

En kunne også tenke seg at NFG ble omtalt som "*Kirkemøtets* fagorgan i liturgisaker", jf. kirkeloven § 24 siste ledd. Dette ville kunne gi nemnda et mer direkte forhold til Kirkemøtet, men det anses som mer hensiktsmessig at nemnda på ordinær måte forholder seg til Kirkemøtet gjennom Kirkerådet som utøvende organ for Kirkemøtet.

Forholdet mellom ordinære liturgisaker og forsøkssaker

Kirkerådet har tidligere bedt om å få belyst grunnlaget for ordningen med liturgiske forsøkssaker, og i sak KR 08/02 er dette behandlet.

Saksorienteringen redegjør for bakgrunnen for ordningen med forsøkssaker. I sitt vedtak i saken tok Kirkerådet framstillingen om liturgiske forsøkssaker "til etterretning".

Det gjeldende prosedyrereglementet fra 1991 inneholder ikke eksplisitt bestemmelser om forsøkssaker, men da Kirkemøtet i 1991 (sak 20/91) behandlet regelverket, ble det vedtatt "med de tilpasninger som følger" av at Kirkerådet fikk myndighet til å vedta forsøksliturgier. Etter dette vedtaket i Kirkemøtet, behandlet NFG prosedyrereglementet på nytt og innarbeidet reglene for liturgiske forsøkssaker i reglementet (sak NFG 19/94). Saken ble forelagt Kirkerådet, men ikke tatt opp til behandling.

Det gjeldende prosedyrereglementet må altså forstås på bakgrunn av at Kirkemøtet har vedtatt en ordning med forsøkssaker og delegert vedtaksmyndighet i forsøkssakene til Kirkerådet.

I utkastet til nytt prosedyrereglement for liturgisaker er skillet mellom "ordinære" liturgisaker og forsøkssaker foreslått videreført. Punktene 13 til 17 i utkastet etablerer en noe forenklet prosedyre i forsøkssakene – det "forenklende" elementet er først og fremst at Kirkerådet har vedtaksmyndighet i disse sakene.

Forholdet mellom forsøkssaker og ordinære liturgisaker kan være litt utydelig, og praksis har nok bidratt til at skillet mellom de to kategoriene har blitt vanskelig å få tak på. Det karakteristiske for en forsøksordning vil være at den følges av bestemmelser om hvem som skal kunne bruke den (forsøksmenigheter), i hvilket tidsrom de skal kunne brukes (forsøksperiode) og hvordan forsøket skal evalueres. Her kan det være grunn til en viss selvkritikk. At en lang rekke forsøksordninger er gjort gjeldende rent generelt, kan bidra til å undergrave ordningen. Da får det som nok kalles forsøk, i virkeligheten karakter at å ha permanent gyldighet, med den følge at grensen til permanent ordning eller faktisk revisjon blir meget utydelig. Grensen mellom ordinær liturgisak og forsøkssak vil altså først og fremst være definert ved ytre rammebetingelser for ordningen, og ikke selve det innholdsmessige i liturgien.

Tidligere har en også lagt større vekt på det innholdsmessige: Hvis en liturgisk ordning har et innhold eller et omfang som i stor grad avviker fra gjeldende ordninger, har en å gjøre med en ordningsrevisjon som går ut over

ordningen for forsøkssaker. Et slikt kriterium er imidlertid vanskelig å praktisere. Diskusjonen rundt den pågående revisjonen av gravferdsliturgien kan illustrere det.

I dag skal liturgier som vedtas av Kirkemøtet gis en fast prøvetid på 4 år, før endelig vedtak om innføring av ny liturgisk ordning/tekst blir fattet (punkt 8 i gjeldende retningslinjer). Kirkemøtet skal altså behandle en ordinær liturgisak i to omganger. Denne regelen fantes i retningslinjene før ordningen med forsøkssaker ble instituert, og den er beholdt ved siden av forsøksordningen. Det er litt uklart hva begrunnelsen for regelen egentlig er. På den ene siden kan den forstås som et virkemiddel til å skape treghet i systemet. Vedtak i to omganger sikrer at det ikke blir tatt forhastede beslutninger i viktige spørsmål, jf. for eksempel ordningen for grunnlovsendringer i grunnloven § 112. På den andre siden kan en tenke seg at ordningen med prøvetid er innført for å skape fleksibilitet. Prøvetiden gjør at en kan tillate seg å vedta nye liturgier selv om behandlingen av dem har skjedd forholdsvis raskt – en vil likevel måtte ta endelig stilling til liturgien på et senere tidspunkt.

Som drøftelsen ovenfor antyder, er det litt uklart hvilken funksjon prøvetidsregelen er ment å skulle ha ved siden av ordningen med forsøkssaker. Slik den er utformet i utkastet til nytt reglement punkt 11, ligger den svært nær forsøksordningen i og med at det også skal skje en evaluering før endelig vedtak etter 4 år. Regelen bidrar derfor til at forholdet mellom ordinære saker og forsøkssaker blir uklart. Det kan også argumenteres for at reglene om høring og om forholdet mellom Bispemøtet og Kirkemøtet ved vedtak i liturgisaker (se nærmere nedenfor), sikrer en forsvarlig behandling av liturgisakene uten prøvetidsregelen. I praksis vil også forsøksordningen kunne ivareta behovet for utprøving og grundighet – en kan konkret vurdere om det er behov for en forsøksperiode. Det synes heller ikke som om prøvetidsregelen er fulgt opp i praksis.

Sekretariatet mener derfor det er gode grunner for å oppheve regelen om prøvetid. For det første vil ordningen med forsøkssaker kunne fylle behovet for utprøving. For det andre vil andre regelsett (høringsreglene og de særlige reglene i forretningsordenen for Kirkemøtet og for Bispemøtet) kunne sikre en forsvarlig vurdering av for eksempel lærespørsmål i tilknytning til liturgisakene. Det vil derfor være unødvendig tungvint om en skulle være tvunget til å vedta en liturgisak to ganger med fire års mellomrom.

Krav til kvalifisert flertall ved vedtak i liturgisaker – forholdet mellom Kirkemøtet og Bispemøtet

Det gjeldende prosedyrereglementet fra 1991 inneholder i punkt 7 en

prinsipielt viktig bestemmelse: Vedtak i liturgisaker fattes i Kirkemøtet med 2/3 flertall.

Det ville ha vært naturlig at denne regelen ble tatt inn i Kirkemøtets forretningsorden, men dette er altså ikke gjort. Den har tilbrakt en litt skjult tilværelse i prosedyrereglementet.

Kirkemøtets forretningsorden inneholder i kapittel 2 også noen bestemmelser med relevans for behandlingen av liturgisaker. Parallelle bestemmelser finnes også i Bispemøtets forretningsorden kapittel 7. Bestemmelsene innebærer at saker som omhandler kirkens liturgi og salmebok alltid skal forelegges Bispemøtet til uttalelse før kirkemøtebehandling. Disse sakene forelegges Bispemøtet "etter ordinær høring og behandling i faglige organer".

Kirkemøtets forretningsorden § 2-2 tredje ledd bestemmer at dersom en tilråding som har minst 2/3 flertall i Bispemøtet, ikke får flertall i Kirkemøtet, sendes saken tilbake til Bispemøtet. Ved annen gangs behandling i Kirkemøtet stilles krav om minst 2/3 flertall dersom vedtaket ikke er i samsvar med Bispemøtets siste tilråding.

Disse reglene innebærer for det første at Kirkemøtet har pålagt seg selv en generell plikt til å forelegge en liturgisak for Bispemøtet til uttalelse. For det andre innebærer reglene at Kirkemøtet har valgt å snevre inn sin egen myndighet til å treffe vedtak i liturgisaker.

Bestemmelsene om forholdet mellom Bispemøtet og Kirkemøtet i blant annet liturgisaker ble vedtatt i 1994 (sak KM 15/94 "Biskopenes og Bispemøtets plass i Den norske kirkes struktur"), og de er ikke tilpasset det generelle kravet om 2/3 flertall i liturgisaker i prosedyrereglementet. Reglene i forretningsordenene får begrenset betydning ved at det uansett enighet mellom Kirkemøtet og Bispemøtet kreves 2/3 flertall i Kirkemøtet.

I utredningen "Myndighetsrelasjoner i Den norske kirke" er det pekt på at disse regelsettene ikke er tilpasset hverandre (s. 106), og arbeidsgruppen som har utarbeidet utredningen spør om det "er tilstrekkelig grunn til å ha et slikt særlig flertallskrav [som i prosedyrereglementet] for liturgisaker når det ikke gjelder samme krav til kvalifisert flertall i forhold til vedtak i andre typer læresaker".

Sekretariatet foreslår at det generelle kravet til kvalifisert flertall i liturgisaker i prosedyrereglementet blir tatt ut. Regelen i prosedyrereglementet for liturgisaker ble antakelig glemt da en vedtok endringene i forretningsordenene i 1994, og den er dårlig tilpasset det gjeldende systemet. Reglene om forholdet mellom Bispemøtet og Kirkemøtet i forretningsordenene, som ikke bare gjelder liturgisaker, men også andre typer læresaker, er tilstrekkelig til å ivareta de særlige læremessige hensynene i slike saker.

Innføring av nye liturgier og salmebøker i den enkelte menighet

Kirkeloven § 11 første ledd har følgende ordlyd:

"Menighetsmøtet avgjør saker om innføring av ny, godkjent salmebok og liturgi ..."

Denne bestemmelsen har i hovedsak samme materielle innhold som den tidligere kirkeordningsloven fra 1953, jf. Ot.prp. nr. 64 (1994-95).

I Liturgidommen i Høyesterett i 1987 (Rt. 1987 s. 473) var det spørsmål om høymesseliturgien av 1977 var lovlig innført i Alta, Evenes og Porsanger menigheter. Den nye liturgien var generelt innført ved kongelig resolusjon og med begrenset dispensasjonsadgang. 65 medlemmer av de tre menighetene mente dette var i strid med den da gjeldende lovbestemmelsen om menighetsmøtets kompetanse i disse sakene. Saksøkerne fikk ikke medhold i Høyesterett. Dommen slo fast at Kongens myndighet etter grunnloven § 16 omfatter "både en kompetanse til å bestemme liturgiinnhold, og til å bestemme at den skal settes i verk i de enkelte menigheter". Menighetsmøtets myndighet måtte tolkes i lys av dette, og det ble lagt til grunn at menighetsmøtet ikke med hjemmel i den da gjeldende kirkeordningsloven § 32 b, kunne nekte å innføre en ny, godkjent liturgi i strid med hva Kongen hadde fastsatt.

En må legge til grunn at Kirkemøtet har fått delegert myndighet til både å fastsette liturgiinnhold og til å fatte vedtak om innføring av liturgi. Den gjeldende § 11 i kirkeloven om menighetsmøtets myndighet må også tolkes innskrenkende i lys av Liturgidommen.

Kirkemøtet er derfor berettiget til å vurdere konkret om det er ønskelig å gi menighetene en valgrett ved innføring av ny, godkjent liturgi i menighetene.

Etter langvarig praksis godkjennes salmebøker i tillegg til de fra før godkjente salmebøkene. Her vil det altså foreligge en valgrett for menighetene.

Kirkemøtet gikk i 1991 (sak KM 20/91) inn for at det skulle være menighetsrådet som avgjorde om forsøksordninger skulle brukes i menigheten.

I punkt 17 i forslaget er menighetsrådet i utgangspunktet gitt myndighet til å avgjøre om menigheten skal ta i bruk en liturgisk forsøksak (dersom menigheten er gitt en slik valgrett ved bestemmelse av Kirkerådet). Det kan tenkes tilfeller der det er ønskelig at alle menigheter, for eksempel i et bestemt geografisk område, skal prøve ut en forsøksliturgi, men det kan også være

tilfeller der det kan være naturlig at det er opp til den enkelte menighet om en vil delta i et forsøk.

Det er et spørsmål om punkt 17 i forslaget er forenlig med bestemmelsen i kirkeloven § 11 om menighetsmøtets myndighet. Liturgidommen gjør det tydelig at menighetsmøtet ikke har noen ubetinget valgrett etter gjeldende lov, men lovbestemmelsen må antakelig forstås slik at Kirkemøtet ikke kan legge avgjørelsesmyndigheten i saker om innføring av "ny, godkjent ... liturgi" til et annet organ enn menighetsmøtet.

Det er mulig å hevde at menighetsrådets kan få myndighet når den er begrenset til bare å gjelde forsøkssaker. Forsøkssaker er etter sin natur foreløpige, og det er ikke snakk om å innføre en ny, godkjent liturgi før forsøkssaken eventuelt er vedtatt som en ordinær liturgi i Kirkemøtet. Da vil menighetsmøtet eventuelt måtte fatte vedtak om innføring i samsvar med kirkeloven § 11. På den andre siden kan en si at dette er en formell betraktningssmåte. Som antydnet ovenfor, vil det ofte være en flytende overgang mellom forsøkssaker og ordinære saker. Jo mer omfattende og langvarig en forsøkssak er, jo større grunn til å involvere menighetsmøtet vil det være.

Kirkerådet bør i sine vedtak, i alle fall i større forsøkssaker, eventuelt si noe om hvordan menighetsrådet bør forholde seg til menighetsmøtet når det er spørsmål om en forsøksliturgi skal tas i bruk lokalt eller ikke.

Videre arbeid med denne saken - høring

Sekretariatet har funnet grunn til å forelegge det foreløpige utkastet til nytt prosedyrereglement for Kirkerådet nå. Dette skyldes særlig to forhold. For det første har reglementet en sammenheng til saken om ny gravferdsliturgi og den tidligere diskusjonen rundt denne sakens karakter. For det andre er det ønskelig at Kirkerådet får mulighet til å komme med innspill i saken før sekretariatet arbeider videre med den med sikte på å sende den på høring slik at den kan komme opp for Kirkemøtet 2003.

Som det framgår av drøftelsene i saksorienteringen, er det flere problemstillinger som bør avklares før utkastet til nytt prosedyrereglement blir sendt på høring. Kirkerådet oppfordres særlig til å komme med synspunkter i forhold til spørsmålene som er løftet fram ovenfor.

Det er også ønskelig å få avklart om Kongen vil delegere myndigheten til å godkjenne salmebøker til Kirkemøtet. Da kan i tilfellet reglementet også omfatte prosedyrer for arbeid med salmebøker.

Sekretariatet tar sikte på å gjennomføre en høring slik at Kirkerådet kan legge et forslag til nytt prosedyrereglement fram for Kirkemøtet 2003.

Kommentarer til de enkelte bestemmelsene i utkastet til reglementet

Bakgrunnen for revisjonen er først og fremst den uklarheten som har vært rundt ordningen med forsøkssaker. Forsøksordningen har ikke blitt formelt nedfelt i prosedyreregelverket for liturgisaker.

I tillegg har det vært et ønske om å samle ulike bestemmelser med betydning for arbeidet med liturgisaker. Blant annet derfor er det bestemmelser av litt ulik karakter som er foreslått samlet. Mange av punktene er ikke strengt juridisk nødvendige, men de er likevel tatt med av pedagogiske årsaker. Av samme grunn er det også laget en liten innledning til selve reglementet.

Det er grunnlag for å si at utkastet til revidert prosedyrereglement i all hovedsak er en kodifisering av det som gjelder i dag.

Kommentarene til de enkelte punktene nedenfor er dessverre ikke ferdige. Før saken sendes på høring, vil disse bli fullstendige.

Innledning

Innledningen er formelt sett ikke en del av reglementet, men er tatt inn av pedagogiske årsaker.

Anmeldelse og behandling av liturgisaker

Punktene 1 og 2 er innholdsmessig identisk med de tilsvarende punktene i gjeldende retningslinjer.

Punkt 3 er nytt og utvider kretsen av instanser som kan anmelde en liturgisak for Kirkerådet. Utvidelsen er først og fremst en følge av at ordningen med liturgiske forsøkssaker blir regelfestet, jf. ovenfor.

Punkt 4 fører videre punkt 3 i gjeldende retningslinjer.

Punkt 5 og 6 om høring og bearbeiding av høringssvarene fører videre bestemmelsene i gjeldende punkt 4 og 5. I tillegg er det presisert at det også kan være naturlig å høre andre berørte instanser, og at saker som har økonomiske implikasjoner eller berører prestenes tjenesteordninger må klareres med departementet.

Punkt 7 tilsvarer gjeldende punkt 6. Det er i tillegg tatt inn et krav om at NFGs standpunkt skal gjøres kjent for Kirkemøtet dersom dette avviker fra Kirkerådets anbefaling overfor Kirkemøtet. Dessuten er det uttrykkelig henvist til de særlige reglene i Kirkemøtets forretningsorden § 2-2 om hvordan liturgisaker skal behandles. Kravet om at det skal gjøres rede for NFGs standpunkt og henvisningen til særreglene i § 2-2 er begrunnet i at en går bort fra kravet om kvalifisert flertall i liturgisaker som i dag finnes i retningslinjene punkt 7.

Punkt 8 er nytt og fastsetter at liturgier som skal vedtas, må foreligge både i bokmål og nynorsk utgave ved godkjenning.

Punkt 9 inneholder regelen om at liturgier skal vedtas med en fast prøvetid på 4 år. Regelen er satt i kursiv, og den foreslås tatt ut, jf. drøftelsen ovenfor.

Punkt 10 fører videre ett av elementene i gjeldende punkt 10 – ved mindre liturgiske endringer kan en la være å sende forslaget til høring hos yrkesorganisasjonene.

Forsøkssaker

Punktene 11 til 16 er nye, og kodifiserer ordningen med forsøkssaker som ble vedtatt av Kirkemøtet 1991. Forsøkssakene skal behandles etter den ordinære prosedyren, men vedtak kan fattes av Kirkerådet. Se også drøftelsene ovenfor om forholdet mellom ordinære saker og forsøkssaker og spørsmål omkring innføring av liturgier.

Vedlegg 1: Utkast til nytt reglement

PROSEDYREREGLEMENT FOR LITURGISAKER

Innledning

- Myndigheten til å anordne "al offentlig Kirke- og Gudstjeneste" tilligger etter Grunnloven § 16 Kongen. Myndigheten til å fastsette liturgier til bruk i Den norske kirke er ved Kronprinsregentens resolusjon av 26. oktober 1990 delegert til Kirkemøtet. Dette er blant annet gjort med det forbehold at vedtak som har *økonomiske konsekvenser* for stat eller kommune, fortsatt krever klarering fra departementets side.
- Kirkemøtets liturgimyndighet omfatter både myndighet til å bestemme liturgiernes innhold og til å bestemme at liturgier skal settes i verk i de enkelte menighetene. Kirkemøtet kan derfor i hvert enkelt tilfelle bestemme om en liturgi skal innføres til erstatning av eldre ordning eller om en ny ordning innføres som et valgfritt alternativ til gjeldende ordning. Salmebøker autoriseres etter langvarig praksis *i tillegg* til de fra før autoriserte salmebøker. Når det foreligger ulike alternative liturgier eller salmebøker, tilligger det menighetsmøtet å treffe valg om hvilke som skal brukes i den enkelte menighet, jf. kirkeloven § 11 første ledd. Se likevel pkt. 17 i prosedyrereglementet.

Anmeldelse og behandling av liturgisaker

1. Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) er *Den norske kirkes [Kirkerådets]* fagorgan for liturgisaker.
2. Anmeldelse av liturgisaker til Kirkemøtet skjer i henhold til de regler som er fastsatt for anmeldelse av saker for øvrig til Kirkemøtet, jfr. Kirkemøtets forretningsorden § 2-1 og § 2-2.
3. Liturgisaker kan for øvrig anmeldes for Kirkerådet av biskoper, bispedømmeråd, de teologiske fakulteter, de praktisk-teologiske seminarer, NFG og lokale instanser. Saker fra lokale instanser må meldes gjennom bispedømmeråd eller biskop.
4. NFG har ansvar for å utarbeide de konkrete forslag til liturgiske ordninger/tekster eller til endringer av tidligere vedtatte liturgier, oversendt av Kirkemøtet eller Kirkerådet.

NFG kan, når den finner det formålstjenlig, oppnevne arbeidsgrupper til å arbeide med delspørsmål eller enkeltsaker.

5. Når en sak er forberedt av NFG, oversendes den av Kirkerådet til biskopene og de teologiske fakulteter til høring, jfr. bestemmelsene i Kgl. res. av 15. februar 1895.

Saken oversendes også de relevante kirkelige yrkesorganisasjoner til høring.

Saker kan også oversendes til andre instanser som den enkelte sak gjør det naturlig å høre.

Saker som antas å ha økonomiske implikasjoner eller berører prestenes tjenesteordninger, klareres med departementet.

6. NFG behandler saken på nytt på bakgrunn av høringsprosessen og fremmer forslag for Kirkerådet.

7. Kirkerådet oversender forslaget til Bispemøtet, som gir sin anbefaling i saken.

Kirkerådet forbereder deretter saken til behandling i Kirkemøtet. Hvis Kirkerådets forslag skiller seg fra NFG's standpunkt, skal også NFG's standpunkt gjøres kjent for Kirkemøtet.

Kirkemøtet fatter vedtak i saken i henhold til Kirkemøtets forretningsorden, jf. forretningsordenen § 2-2 andre og tredje ledd.

8. Liturgier som skal vedtas av Kirkemøtet eller Kirkerådet, skal foreligge både i bokmål og nynorsk utgave ved godkjenning.

9. *(Liturgier vedtatt av Kirkemøtet gis en prøvetid på fire år før endelig vedtak om innføring av ny liturgisk ordning/tekst blir fattet. Kirkerådet forbereder saken til endelig vedtak på grunnlag av de erfaringer som er gjort.)*

10. Når det gjelder mindre liturgiske endringer, kan pkt. 6 annet ledd og pkt. 11 i prosedyren utelates.

Forsøkssaker

11. Ordningen med liturgiske forsøkssaker er instituert av Kirkemøtet 1991 for å oppnå kontinuerlig arbeid med liturgi og gudstjeneste, også med tanke på nødvendige endringer i vedtatte liturgier, liturgisk fleksibilitet og stedegenhet i gudstjenestelivet.
12. Forsøkssaker fremmes på samme måte som liturgisaker, se pkt. 2.
13. Forsøkssaker behandles etter den vanlige prosedyre for behandling av liturgisaker, men vedtas av Kirkerådet.
14. I liturgiske forsøkssaker må de nærmere vilkår for ordningen, bl.a. med

hensyn til omfang, varighet og form for evaluering være klarlagt. Etter forsøksperioden tar Kirkerådet stilling til om saken skal fremmes for Kirkemøtet og avgjør om det skal gjennomføres ytterligere høringer, jf. pkt. 6-9.

15. Når en mindre forsøkssak er vedtatt av Kirkerådet, er det menighetsrådet som avgjør om menigheten skal ta den i bruk, etter at de aktuelle medarbeidere i menigheten har uttalt seg, med mindre noe annet blir særskilt bestemt. I større forsøkssaker må menighetsrådet vurdere om menighetsmøtet bør få uttale seg om bruken i menigheten.
16. Kirkerådet skal orientere Kirkemøtet om vedtak som er gjort i liturgiske forsøkssaker.

Vurdering og utsendelse av liturgisk ressursmaterieil

17. Liturgisk ressursmaterieil som skal distribueres fra Kirkerådet, skal *godkjenne* før utsendelse. Liturgisk ressursmaterieil som er utarbeidet utenom Kirkerådet, skal gis en *anbefaling* ved utsendelsen.

Informasjon

18. Informasjon om vedtak i Kirkemøtet eller Kirkerådet i liturgisaker sendes i rundskriv til menighetsråd og sokneprester, samt andre berørte instanser.

Publisering

19. Ansvar for trykking/produksjon av liturgiske bøker og annet offisielt godkjent liturgisk materieil tilligger Verbum, i henhold til avtale mellom Kirkerådet og forlaget.
20. *(Arbeidet med trykking av offisielt godkjent liturgisk materieil forutsettes igangsatt snarest mulig etter at vedtaket er fattet.)*
21. *(Før trykking av liturgiske ordninger/tekster skal begge målformer være gjennomgått av oppnevnte språkkonsulenter.)*

Endring og utfylling av bestemmelsene

22. Kirkerådet kan foreta mindre endringer i og gi utfyllende bestemmelser til dette reglementet.

Dette reglementet erstatter "Retningslinjer for arbeidet med liturgi-saker" vedtatt av Kirkerådet 15. februar 1991.

Vedlegg 2: Det gjeldende reglementet (15.02.91):

RETNINGSLINJER FOR ARBEIDET MED LITURGISAKER

Vedtatt av Kirkerådet 15.2.1991 og Kirkemøtet 1991 (sak KM

1. Kirkens gudstjenesteråd (KGR) er Den norske kirkes fagorgan for saker som hører inn under den avgjørelsesmyndighet i liturgisaker som er delegert Kirkemøtet ved Kronprinsregentens resolusjon av 24. oktober 1990.

2. Anmeldelse av liturgisaker til Kirkemøtet skjer i henhold til de regler som er fastsatt for anmeldelse av saker for øvrig til Kirkemøtet, jfr. Kirkemøtets forretningsorden § 2-1 og § 2-2.

3. Kirkens gudstjenesteråd har ansvar for å utarbeide konkrete forslag til liturgiske ordninger/tekster eller til endringer i tidligere vedtatte liturgier.

Kirkens gudstjenesteråd kan, når rådet finner det formålstjenlig, oppnevne arbeidsgrupper til å arbeide med spesielle delspørsmål.

Forslagene sendes fra Kirkens gudstjenesteråd til Kirkerådet.

4. Saker som Kirkerådet ønsker videre behandlet, oversendes – i den form de er fremmet av Kirkens gudstjenesteråd – til biskopene og de teologiske fakulteter til høring, jf. bestemmelsene i Kgl. res. av 15. februar 1895.

Sakene sendes også de kirkelige yrkesorganisasjoner til høring.

5. Kirkerådet oversender høringsuttalelsene til Kirkens gudstjenesteråd som foretar den nødvendige bearbeidelse.

6. Kirkerådet oversender saken til Bispemøtet som gir sin anbefaling. Deretter går saken via Kirkerådet til endelig behandling i Kirkemøtet.

7. Vedtak i liturgisaker fattes i Kirkemøtet med 2/3 flertall.

8. Liturgier vedtatt av Kirkemøtet gis en fast prøvetid på 4 år før endelig vedtak om innføring av ny liturgisk ordning/tekst blir fattet.

9. Saker som ikke får den tilstrekkelige tilslutning fra Kirkemøtet, skal sendes tilbake til Kirkens gudstjenesteråd for bearbeidelse og eventuelt ny behandling i Kirkemøtet.

10. Med hensyn til mindre liturgiske endringer, kan pkt. 4, 2. ledd, og pkt. 8 og 9 utelates.

*

Disse retningslinjer erstatter "Statutter for Liturgisk utvalg" og "Prosedyre for liturgisaker i Den norske kirke" vedtatt av Kirkerådet i sak KR 57/88.

*

Vedlegg 3: Utkast til nytt reglement, vedtatt av NFG 2002

NFG Protokoll 23 13. juni 2002

RETNINGSLINJER FOR ARBEIDET MED LITURGISAKER

Vedtatt av NFG 13. juni 2002

I Status for liturgisaker

1. Myndigheten til å anordne kirkens offentlige gudstjeneste tilligger etter Grunnloven § 16 Kongen. Kongen kan delegere sin myndighet til andre organer.

2. Ansvar for kirkens liturgier er etter delegasjon ved Kronprinsreg.res. av 26. oktober 1990 overført til Kirkemøtet – og til Kirkerådet som utøvende organ. Dette er gjort med det forbehold at vedtak som har

økonomiske konsekvenser, fortsatt krever klarering fra departementets side.

3. Etter sedvane autoriseres ny liturgisk ordning med gyldighet for hele kirken *ti til erstatning* av eldre ordning, med mindre ny ordning uttrykkelig vedtas som supplerende alternativ til gjeldende ordning.

Salmebøker autoriseres etter sedvane *i tillegg* til de fra før autoriserte salmebøker.

4. Når det foreligger ulike alternative liturgier eller salmebøker, tilligger det menighetsmøtet å treffe valg om hvilke som skal brukes i den enkelte menighet.

II Anmeldelse og behandling av liturgisaker

5. Anmeldelse av liturgisaker til Kirkemøtet skjer i henhold til de regler som er fastsatt for anmeldelse av saker for øvrig til Kirkemøtet, jfr. Kirkemøtets forretningsorden § 2-1 og § 2-2.

6. Liturgisaker kan fremmes av biskoper, bispedømmeråd, de teologiske fakulteter, de praktisk-teologiske seminarer, fagforeninger og andre. Saker fra lokale instanser meldes gjennom bispedømmeråd eller biskop.

7. Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) er Den norske kirkes

fagorgan for liturgisaker.

8. NFG har ansvar for å utarbeide de konkrete forslag til liturgiske ordninger/tekster eller til endringer av tidligere vedtatte liturgier, oversendt av Kirkemøtet, Kirkerådet eller Bispemøtet. Ved andre oversendelser må det være flertall i NFG for å få reist en sak. Dette gjelder også når saken er reist av et medlem av NFG.

9. NFG kan, når nemnden finner det formålstjenlig, oppnevne arbeidsgrupper til å arbeide med delspørsmål eller enkeltsaker.

10. Saker som Kirkerådet ønsker videre behandlet, oversendes – i den form de er fremmet av NFG – til biskopene og de teologiske fakulteter til høring, jfr. bestemmelsene i Kgl. res. av 15. februar 1895.

Sakene oversendes også de relevante kirkelige yrkesorganisasjonene til høring.

De kan også oversendes til andre instanser som den enkelte sak gjør det naturlig å høre.

11. Høringsuttalelsene oversendes etter høringsfristens utløp til NFG som foretar den nødvendige bearbeiding.

12. Det endelige utkast behandles, når det finnes nødvendig, av Kirkerådet, og oversendes fra Kirkerådet til Bispemøtet som gir sin anbefaling i saken. Kirkerådet forbereder deretter saken til endelig behandling i Kirkemøtet.

Hvis det endelige utkast skiller seg fra NFG's standpunkt, skal også NFG's standpunkt gjøres kjent for Kirkemøtet.

13. Liturgier som skal vedtas/godkjennes av Kirkemøtet eller Kirkerådet, skal foreligge både i bokmål og nynorsk utgave ved godkjenning.

14. Vedtak i liturgisaker fattes av Kirkemøtet med 2/3 flertall.

15. Saker som ikke får den tilstrekkelige tilslutning fra

Kirkemøtet, skal sendes tilbake til NFG med begrunnelse før saken eventuelt bearbeides for ny behandling i Kirkemøtet.

16. Liturgier vedtatt av Kirkemøtet gis en fast prøvetid på fire år før endelig vedtak om innføring av ny liturgisk ordning/tekst blir fattet. Kirkerådet forbereder saken til endelig vedtak på grunnlag av de erfaringer som er gjort.

17. Når det gjelder mindre liturgiske endringer kan pkt. 9 annet ledd, pkt. 14 og pkt. 15 i prosedyren utelates.

III

Forsøkssaker

18. Ordningen med liturgiske forsøkssaker er instituert av Kirkemøtet 1990 for å oppnå kontinuerlig arbeid med liturgi og gudstjeneste, også med tanke på nødvendige endringer i vedtatte liturgier, liturgisk fleksibilitet og stedenhet i gudstjenestelivet.

19. Forsøkssaker fremmes på samme måte som liturgisaker, se pkt. 5.

20. Forsøkssaker behandles etter den vanlige prosedyre for behandling av liturgisaker, men fastsettes av Kirkerådet, eventuelt med bestemmelser om prøvetid og om hvem som skal kunne ta dem i bruk.

21. Når det gjøres vedtak om liturgiske forsøkssaker, bør omfang og varighet på saken være klarlagt før praksis iverksettes. Det bør også legges til rette for en evaluering, slik at saken etter en forsøksperiode kan fremmes for Kirkemøtet som permanent ordning eller eventuelt avvikles.

22. Når en forsøkssak gjøres allment gjeldende, er det menighetsrådet som avgjør om menigheten skal ta den i bruk, etter at de aktuelle medarbeidere i menigheten har uttalt seg.

23. Hvis en sak etter en prøvetid skal skifte status fra forsøkssak til allmenngyldig tillegg til Gudstjenesteboken, skal saken legges frem for Kirkemøtet.

IV Vurdering og utsendelse av liturgisk forsøksmateriell

24. Kirkerådet er administrativt ansvarlig for at henvendelser til lokalmenighetene fra de sentralkirkelige råd og andre sentrale instanser blir mest mulig samordnet.

25. Liturgisk ressursmateriell som skal distribueres fra sentralkirkelige organer (KR/MKR/SKR), skal *godkjennes* før utsendelse.

26. Liturgisk ressursmateriell som er utarbeidet utenom de sentralkirkelige råds organer, skal gis en *anbefaling* ved utsendelsen. I denne forbindelse forelegges materiellet liturgi-konsulentene til vurdering.

27. Hvis liturgi-konsulentene er uenige, eller det på noen annen måte oppstår tvil i forbindelse med vurderingen av liturgisk ressursmateriell nevnt under punktene 23 og 24, skal saken forelegges NFG's leder, eventuelt samlet nemnd, før godkjennelse.

V Oversettelse av internasjonale/ ekumeniske liturgier/ressursmateriell til norsk

28. Oversettelse til norsk av diverse liturgisk ressursmateriell gjøres i sekretariatet innenfor de ressursrammer en har til disposisjon. Til samisk kan det nyttes eksterne konsulenter.

VI Informasjon

29. Ansvar for *informasjon* om vedtak i liturgisaker påhviler Kirkerådet.

30. Vedtak fra Kirkemøtet i liturgisaker sendes rutinemessig i A-rundskriv til alle prester, kantorer og menighetsråd, samt til alle som er oppført på særskilt "liturgisendingsliste".

VII Publisering

31. Ansvar for trykking/produksjon av liturgiske bøker og annet offisielt godkjent liturgisk materiell tilligger Verbum, i henhold til avtale mellom Kirkerådet og forlaget.

32. Arbeidet med trykking av offisielt godkjent liturgisk materiell forutsettes igangsatt snarest mulig etter at vedtaket er fattet.

33. Før trykking av liturgiske ordninger/tekster skal begge målformer være gjennomgått av oppnevnte språkkonsulenter.

*

Disse retningslinjer erstatter "Retningslinjer for arbeidet med liturgi-saker"
vedtatt av Kirkerådet 15. februar 1991.

*